

Összefoglalónkban a bölcskei egyház 700 éves történetéből adtunk ízelítőt. Évszázadok alatt községünk lakosságát számos csapás érte, minek átvészélése az egyház értékeit megőrző, közösséget a jövőbe vetett hittel megtartó ereje nélkül – melyre püspök úr is utalt ünnepi szentbeszédében – elképzelhetetlen lett volna.

Pongrácz Gábor – Süveges Zoltán

Zoltai Lajos ismeretlen levele

Zoltai Lajos (1861–1939), debreceni helytörténész a legtermékenyebb magyar tudósok egyike. Kisebb-nagyobb írásainak száma meghaladja az 1300-at, de a kiadatlan kéziratos anyaga, hagyatéka is több ezer oldal. Tematikája oly gazdag – ahogy ezt Varga Gyula megállapította –, hogy egész sor tudományág határát érinti, de azt is lehet mondani, hogy csak egy témája van: Debrecen. Tudományos munkásságának egyértelműen történeti jellege van, de egyben a levéltártudomány, a muzeológia, a néprajz is sokat köszönhet a jeles tudósnak. Zoltai Lajos helytörténész nagyon sokat tett a honismeret elfogadtatásáért. A részletek, az epizódok mestere volt, ebben látta élete értelmét. Sokan mondják, hogy életműve nem áll össze, véleményem szerint Zoltai Lajos teljes életművet alkotott, nem szabályosat, nem egy nagy átfogó monográfiát, hanem másfélezer írásból felépített monumentális Debrecen történetet. Élete értelmét a kutatás és a publikálás jelentette, nem kis energiát fordított dolgozatainak, írásainak megjelentetésére. Kisebb közleményeit a napilapok közölték, a nagyobb lélegzetűek számára viszont kiadót kellett keresnie. A város krónikásának a megyei levéltárban őrzött eredeti leveléből kiderül: mi mindent kellett elintézni egy tanulmány megjelentetéséhez. Zoltai levelét nemcsak történeti értéke miatt érdemes közreadni, de tanulhatnak is belőle a kiadási gondokkal küszködő honismereti munkások.

Zoltai Lajos segéd levéltárnok 1904. február 9-én levelet írt a debreceni kaszinó választmányának:

Tekintetes Választmány! Lelkemet már évek óta foglalkoztatá nagy fontosságú kérdésekre igyekeztem megfelelni közgazdasági tanulmányom keretében, amely tanulmányoknak címéül ezt választottam: „Debreczen-vagyon teher mérlege. Nyomozódásaimat és fáradságos adatgyűjtésemet a mi szeretett kedves városunkon lévő összes köz- és magánterhek, valamint ezekkel szemben álló összes köz- és magánjavak állományaira kiterjesztetem. A debreceni társadalom, Debrecen város népessége gazdasági életének két igen nagy horderejű jelenségét: az eladósodást és vagyonosodást próbáltam megmérni ebben a tanulmányomban s megkíséreltem azokon a pontokon, ahol lehetséges volt a mai állapotokat előző évek állapotjával összehasonlítani; a fejlődésnek és hanyatlásnak okait kifürkészni.

E feladathoz képest dolgozatom a következő öt részre oszlik:

I. A helybeli pénzintézetek és egyéb nagy hitel források (város, ev. ref. egyház és kollégium) által kiadott jelzálogi kölcsönök – nem különben a debreceni telekkönyvekben bekebelezett tartozások mennyisége.

II. A debreceniek váltóadóssága a helybeli pénzintézetek mérlegei alapján.

III. Az adósságok kamatain kívül reánk nehezedő állami és egyéb közadók mennyisége.

IV. Az ingatlan birtokok változásai az utolsó években szám és érték szerint.

V. Mezőgazdasági vagyon: telkek, épületek, vállalatok, tőkék és javadalmak értéke; az adósságok és terhek aránya a népesség számához, kereső képességéhez és vagyona értékéhez.

Több-kevesebb megszakításokkal 1900 tavaszától 1903 őszéig gyűjtöttem az adatokat e munkához amelynek végén a forrásokat is mind felsorolom.

Megbírálás végett pedig s ha beválik közlés végett e dolgozatot a Magyar Gazdaszövetség igazgatójának, a Magyar Gazdák Szemléje szerkesztőjének küldöttem meg: dr. Bernát István úrnak, aki tudvalevőleg egyike a legkiválóbb magyar közgazdasági írónknak.

Ilyen hivatott kritikus ítélete szerint is munkám bevált: mert f. hó 4-én egyebek között a következő sorokat írja nekem Bernát István úr: „Őszintén gratulálok a dolgozathoz, amely alapos, kitartó s

komoly tanulmány eredménye. Igaz örömmel győződtem meg arról, hogy habár kevesen, de mégis vannak Magyarországon oly férfiak, akik nem sajnálják a fáradságot, ha érdemes munkáról van szó. A „Szenlében” már legközelebb közzé tesszük, de aggodalmam van az iránt, hogy ha csak folyóiratunkban jelenik meg, vajon eljuthat-e azokhoz, akiknek figyelmét rá irányítani szeretnők, s akik leginkább érdeklődnek iránta?

Külön füzetben is szívesen kiadom, de kérem, legyen szíves velem tudatni, vajon Debrecen városa, vagy egyéb körök ezekből hajlandók volnának e bizonyos mennyiségű példányt átvenni? Ily módon tartanám legalkalmasabbnak az érdekes munka terjesztését.” Tekintetes választmány! Megsérteném a Kaszinót ha nem benne, Debrecen intelligenciájának több mint fél százados nagyon tiszteletreméltó társas otthonában keresném ama körök egyikét, amelyekre bizonyosan Bernát István úr is gondolt és amelyek előtt nem lehet közömbös az, amiket ez a munka gazdasági életünk mezején tett észlelésekről és hitel viszonyaink felől tartalmaz.

Mély tisztelettel arra kérem a Tekintetes Választmányt, méltóztassék bizonyos számú példány megrendelése által Debrecenről a debreczenieieknek (kiemelés eredetiben GI.) írott munkám külön lenyomatban való megjelenését elősegíteni.

A kéziratban 54 félves oldalra, nyomtatásban pedig két ívre (32 oldal) terjedő különlenyomat ára 60 fillér lesz, amely majd csak a munka megjelenésekor fizetendő a Magyar Gazda Szövetségénél (Budapest, Baros u. 10.sz..)

Kérem azt is, méltóztassék szíves elhatározását velem minél előbb közölni, hogy Bernát István urat a kívánt példány-számok felől kellő időben tájékoztathassam.

Debrecen, 1904. jan. 18. A Tekintetes Választmánynak alázatos szolgálja Zoltai Lajos városi segéd levéltáros.

A tanulmány megjelent a Magyar Gazdaszövetség kiadványaként Debrecen. Közgazdasági adatok címmel 1904-ben.

Az eredeti, kézzel írt levelet a Hajdú-Bihar Megyei Levéltár őrzi KD 149. sz. alatt.

Gazdag István

Kusztos Endre: Sors (MC sorozat). Dömötör Mihály felvétele